Rým a funkcie rýmu: eufonická, rytmická, stavebná a sémantická, asonancia, rýmovka, druhy rýmov: ženský a mužský; združený (párny), striedavý, obkročný, prerývaný, postupný, tyrádový, sporadický :)

Podľa najbežnejšej definície rým je zvuková zhoda koncov slov na konci rytmického radu (verša, polverša) alebo na konci syntaktického celku (v próze).

Z tejto definície vyplývajú štyri základné funkcie rýmu:

- eufonická,
- rytmická,
- stavebná
- sémantická.

Eufonická funkcia rýmu sa spomedzi všetkých ostatných najviac opiera o zvukovú zhodu koncov slov. Podľa Hrabáka existujú dva typy zvukových zhôd koncov slov. **Asonancia** je zvuková zhoda koncových samohlások bez prihliadania na spoluhlásky, napríklad malá – taká, a vlastný rým je zhoda samohlások a spoluhlások, začínajúca sa prízvučnou samohláskou, napríklad dala – vzala. Treba však pripomenúť, že požiadavka zhody prízvučných samohlások slov v rýmovej pozícii platí len v sylabotonickom verši, a nie aj vo verši sylabickom. Už na prvý pohľad vidno, že zvuková zhoda v ryme najčastejšie nie je úplná. Obyčajne je iba čiastočná. Pre tú časť slov, ktorá je v úplnej zvukovej zhode, Viliam Turčány navrhuje termín **rýmovka**. Prebral ho od českého teoretika z konca 19. storočia Josefa Durdíka. Rýmovka vlastne tvorí eufonickú zložku rýmu. Môže byť jednoslabičná a viacslabičná, čo v podstate závisí od metrickej organizácie verša. V sylabotonickom verši začiatok rýmovky sa vždy musí kryť s prízvukom. Rozdiely v kvantite slabík, potom opozície tvrdosť – mäkkosť, znelosť – neznelosť spoluhlások nevstupujú do rýmového systému. **Rytmická funkcia** rýmu sa prejavuje v zosilňovaní koncov veršov alebo polveršov. **Stavebná funkcia** spočíva v združovaní veršov do vyšších celkov, dvojverší, strof a strofických útvarov. Posledne sa veľký dôraz kladie na **sémantickú funkciu** rýmu. Totiž slová sa do rýmových pozícií nedostávajú náhodne, ale s cieľom, aby navzájom významovo súviseli. Z toho aspektu Viliam Turčány hovorí o ryme ako o vertikálnej metafore. Hovorí, že „rým v sebe obsahuje podstatné znaky básnického prímeru: podobnosť pozostávajúcu z čiastočnej zhody a čiastočnej odlišnosti“. Vysvetľuje to aj na príklade rýmu z Kraskovej básne *Moje piesne*, v ktorej rým, šeda – sedá „obsahuje základnú vlastnosť i činnosť hmly... a je v plnom súlade s druhom trópov v Kraskovej poézii, v ktorých podstaty prechádzajú do prívlastkov a vlastnosti sa substantivizujú“.

Uvedené funkcie rýmu v jednotlivých básňach sa nezjavujú v rovnakých proporciách a rovnako dokonalé. Sú rýmy z eufonickej a rytmickej stránky menej vydarené, ale to im neprekáža, aby boli významovo pôsobivé.

O ryme v slovenskej poézii platia podobné pravidlá ako aj o sylabotonickom verši. Základným pravidlom slovenského rýmu je, že sa do rýmových pozícií môžu dostať slová alebo slovné celky rovnakoslabičné, totiž párnoslabičné alebo nepárnoslabičné, čo podmieňuje krytie rýmovky s prízvučnou slabikou. Na základe tohto pravidla rýmy možno podeliť do dvoch základných skupín – na ženské a mužské.

Pre ženský rým v slovenskom sylabotonickom verši je príznačný metrický dôkaz na druhej slabike od konca verša, od ktorého sa začína záväzná dvojslabičná rýmovka. V rýmových pozíciách sú slová párnoslabičné (dvojslabičné, štvorslabičné a ich vzájomné kombinácie):

A znezrady aj breza dohorela.	*A*
No, keď z nej víchor strhol zvyšky šiat,	*b*
začala sa mu v bezradnosti biela	*A*
nahotou tela v dlaniach mlčky smiať.	*b*

Pavol Horov: *Breza*

Mužský rým má dva podtypy. Je to rým s jednoslabičnou rýmovkou, v ktorom sú nepárnoslabičné slová a z nich aspoň jedno je jednoslabičné, v rytmickom prúde prízvučné. V mužskom ryme totiž zdôraznená slabika nesmie byť na druhom mieste od konca verša. Pri takomto ryme sa prejavuje tendencia uzatvárať rýmovku spoluhláskou. Príklad mužského rýmu s jednoslabičnou rýmovkou máme v uvedenej básni Pavla Horova (šiat – smiať). Často sa rýmujú jednoslabičné slová s trojslabičnými slovami: napríklad sám – nebesám v Kraskovej básni *Nox et solitudo*.

Druhý podtyp mužského rýmu je rým s dvojslabičnou rýmovkou v trojslabičných slovách. Tu sa začiatok

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

rýmovky nekryje s prízvučnou samohláskou a prevláda tendencia zakončenia rýmu samohláskou:

Čnie clivo smútok lesov v tvrdosť večera	*a*
a v údolinu hmla už spadla.	*b*
Ó, tvoje oko niekam pozerá	*a*
a duša jak by denne kleslá plakala.	*b*

Ivan Krasko: *Pieseň*

Dvojslabičná rýmovka je v rýmoch večera – pozerá aj spadala – plakala, hoci tu možno hovoriť aj o trojslabičnej, nie celkom presnej zvukovej zhode (adala – akala). Sú však aj rýmy s trojslabičnou rýmovkou: niektorí teoretici ich pomenovali daktylské (aj stredné alebo detské). Takýto rým je napríklad v Kraskovej básni *Baníci*:

jak ľahko doloval za podpis jediný,
jak sa mu korili mestá a dediny...

Rýmy možno triediť aj z mnohých iných aspektov.

Napríklad delia sa **podľa umiestnenia v prúde veršov**.

Pre ľudovú poéziu je príznačný **združený alebo párny rým**, ktorý spája dva susedné verše (aa bb cc):

Červené jabĺčko v oblôčku mám,	*a*
koho ja milujem, tomu ho dám.	*a*
Teba ja, môj milý, teba milujem,	*b*
Tebe to jabĺčko z lásky darujem.	*b*

Striedavý rým spája dva nepárne a dva nepárne verše v básni podľa schémy abab:

Unavení sme, ja a ty.	*a*
A všetko mýli.	*B*
Jak pod zvonom sme. Zakrytí	*a*
Tým, čo sme žili.	*B*

Milan Rúfus: *Pod zvonom*

Obkročný rým sa spája prvý verš so štvrtým a druhým a tretím veršom podľa schémy abba:

Krehké sú ako vázy sklenené.	*a*
rodia sa ako peny na mori,	*b*
čosi ich zase v nič celkom ponorí -	*b*
zmietajúc život v stálej premene.	*a*

Juraj Mučaji: *Nálady*

Prerývaný rým spája iba párne verše, zatiaľ čo sa nepárne nerýmujú (abcb):

Fujaru ja lacnú mám	*a*
Do nej srdca piesne dujem,	*B*
o dievčati ďalekom	*c*
fujarujem, fujarujem.	*B*

Janko Jesenský: *Fujaru ja...*

Postupný rým spája prvý verš so štvrtým, druhý s piatym a tretí so šiestym podľa schémy abcabc:

Ó, víchre jarné, nárekami zhučte	*A*
a hnevným hlukom straste temný kút,	*b*
až viny svoje pozná hrozné bremä...	*C*
Ó, víchre jarné, aspoň vy raz učte	*A*
môj krátkozraký rozospalý ľud,	*b*
kto v žltej prsti Hlbokého drieme.	*C*

Svetozár Hurban-Vajanský: *Otcovi*

Existuje ďalej **tyrádový rým**, ktorý prebieha celou básňou (aaaa...), **sporadický rým**, ktorý sa zjavuje v nerýmovaných básňach obyčajne na konci básne atď.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

Ďalšie druhy rýmov: rýmové echo, gramatický rým, koncový rým, vnútorný rým, Rým vo vývinových obdobiach poézie a v próze

Vybrané kapitoly z teórie poézie

Príslovia, Porekadlá, Pranostiky, Frazeologizmus

Zdroje

Prevzaté a upravené z:

• Michal Harpáň, *Teória literatúry*, ESA, Bratislava, 1994, ISBN 80-85684-05-5.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania